

# Helsinški *bilten*



HELŠINŠKI ODBOR  
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI  
Kralja Milana 10, Beograd;  
tel. 011/3032-408; fax. 2639-437;  
e-mail: office@helsinki.org.rs  
http://www.helsinki.org.rs

BR.92 // MART 2013.

## TEMERIN: DELJENJE PRAVDE DVOSTRUKI ARŠINI PRAVOSUDNIH ORGANA U NOVOM SADU

Međunacionalni incidenti u Temerinu već nekoliko godina zaokupljaju pažnju ne samo domaće javnosti, već i međunarodne zajednice. Iako pojedini predstavnici lokalnih i centralnih vlasti oštro kritikuju međunacionalne incidente, pravosudni organi neretko podbaciju na testu pravičnog suđenja, kao i dosledne i jednake primene zakonskih odredbi na počiniocima krivičnih dela.

U nekim predmetima koji se vode pred Osnovnim i Višim sudom u Novom Sadu, u slučajevima gde su počinioci krivičnih dela pripadnici mađarske nacionalnosti, uočeno je da se protiv njih podnose krivične prijave i vode postupci za izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti iz čl. 317. KZ RS (za koje delo je zaprećena kazna od jedne do osam godina zatvora), a kad je reč o počiniocima krivičnih dela pripadnika srpske nacionalnosti, protiv učinilaca se vodi postupak za učestvovanje u tuči iz čl. 123. KZ RS, za koje krivično delo je zaprećena znatno blaža kazna (novčana kazna, ili zatvor do tri godine). Ima i primera da je protiv učinilaca srpske nacionalnosti – za slična dela – pokretnut samo

prekršajni postupak za narušavanje javnog reda i mira, sa izricanjem neznatnih novčanih kazni.

### PRVI PRIMER

U noći 27. januara 2013. godine, dvojica Mađara su se vraćali kući sa zabave i razgovarali na mađarskom jeziku. Prema njihovoj izjavi, iznenađujuće ih je napalo šestoro mladića. Jedan od njih udaren je flašom po glavi (kojom prilikom je pretrpeo laesio traumatica capitis, superciliaris), a drugog su šutirali na zemlji. Napadači su im, dok su ih tukli, psovali majku mađarsku na srpskom jeziku. Protiv svih učesnika u ovom događaju vodi se istražni postupak pred Osnovnim sudom u Novom Sadu. Karakteristično je da se i Mađari, koji ničim nisu izazvali napad, tretiraju kao osumnjičeni, a postupak se vodi zbog krivičnog dela iz člana 123. KZ RS (učestvovanje u tuči, za koje delo je predviđena novčana kazna ili zatvor do tri godine), a ne zbog krivičnog dela iz člana 317. KZ RS. Svi osumnjičeni su sutradan pušteni na slobodu.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Vest „Osumnjičeni za tuču pušteni iz pritvora“, Devnik, 12. februar 2013.

## DRUGI PRIMER

U centru Bečeja je 3. februara 2013. godine, grupa mladića koji su govorili srpski, napala je i vređala na nacionalnoj osnovi mladiće i devojke mađarske nacionalnosti, od kojih su dvoje povređeni. Jedan je zadobio posekotine na glavi i potres mozga, a drugi povredu u predelu levog oka. Policija je brzo uhvatila napadače, ali je neshvatljivo da je protiv njih pokrenut samo prekršajni postupak.<sup>2</sup>

## TREĆI PRIMER

U Temerinu, u noći 9. februara 2013. godine, nakon verbalnog duela, „grupa srpskih mladića je gađala flašama trojicu maloletnih Mađara”. Napadači su im psovali majku mađarsku, a zatim su ciglama i kamenom razbili roletne i prozore kuće u koju su se mladići sklonili. Učinioci se sumnjiče za „nasilničko ponašanje”, iako je Bojan Pajtić, predsednik Vlade Vojvodine (inače doktor pravnih nauka) ocenio da je reč „o etnički motivisanom incidentu”.<sup>3</sup>

## ČETVRTI PRIMER

Više javno tužilaštvo (VJT) u incidentu koji se dogodio 7. juna 2009. godine u Novom Sadu, kad su prebijeni Sabo Robert i Horvat Čaba zato što su u autobusu razgovarali na mađarskom. Sabou je razbijena glava i izbijeno više zuba, a oštećeno mu je i jedno oko. Ovo (tada okružno) tužilaštvo nije prihvatilo da se incident dogodio na nacionalnoj osnovi, već je postupak (i protiv oštećenih) pokrenuo zbog učestvovanja u tuči, što

2 Vesti na mađarskom jeziku, na internet portalu Vajdaság Ma (Vojvodina danas), 4. i 6. februar 2013. godine.

3 „Međunacionalni incidenti napad na Vojvodinu”. *Dnevnik*, 12. februar 2013.

takođe, dokazuje da VJT u Novom Sadu u svom radu primenjuje različite aršine.<sup>4</sup>

Poslednji procesuirani slučaj iz Temerina, koji je privukao pažnju šire javnosti i rezultirao potpisivanjem peticije i prikupljanjem do sada 1279 potpisa građana iz Vojvodine i iz inostranstva, pripadnika različite nacionalnosti, zavređuje ozbiljnu analizu rada pravosudnih organa u Novom Sadu. Potpisnici peticije izrazili su nezadovoljstvo radom organa gonjenja i pravosudnih organa, jer smatraju da državni organi ne postupaju i ne primenjuju propise jednako u svim slučajevima i bez obzira na nacionalnu pripadnost učinilaca, kao i zbog evidentiranih primera primene dvostrukih, pa čak i trostrukih aršina, odnosno postupka, kada je reč o učinocima istih ili sličnih krivičnih dela različite nacionalne pripadnosti.

Povodom slučaja koji se desio u Temerinu 21. oktobra 2012. godine, kad je u jednom lokalitetu došlo do sukoba između pripadnika srpske i mađarske nacionalnosti, Viši sud u Novom Sadu podigao je optužnicu protiv sedmorice Mađara iz Ade, Bečeja i Temerina, zbog krivičnog dela izazivanje verske, rasne i nacionalne mržnje, iz člana 317. st. 2, u vezi stava 1. Krivičnog zakonika Republike Srbije (KZ RS), a protiv jednog Srbina (iako je u istim događajima učestvovalo 10 do 15 Srba, koji su jurili i tukli uhapšene mladiće mađarske nacionalnosti, a nisu bili čak ni privedeni), podignuta je optužnica samo zbog krivičnog dela nasilničkog ponašanja iz člana 344. KZ RS, za koje je zaprećena kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Još u toku istražnog postupka povodom ovog slučaja, uočeno je niz propusta u radu organa gonjenja, istražnog sudije i Višeg javnog tužilaštava u Novom Sadu, što dovodi u sumnju njihovu nepristrasnost i ukazuje na diskriminatorski

4 Dva plus dva jednako pet? (Kettő meg kettő az öt?).

Članak objavljen u dnevnom listu *Magyar Szó*, 16. januar 2010.

odnos prema okrivljenima, na osnovu nacionalne pripadnosti.

Tako, na primer, u Zapisniku o prepoznavanju lica, od 23. oktobra 2012. godine, stoji da je svedok Č.N. „sa sigurnošću od 100 odsto izjavio da prepoznaje lice”, koje je „izvršilo krivično delo izazivanja nacionalne, rasne i verske mrženje i netrpeljivosti iz čl. 317. KZ RS”. Na ovom zapisniku postoji potpis svedoka, zamenika višeg javnog tužioca i ovlašćenog službenog lica, kao i pečat Policijske uprave u Novom Sadu, ali ne i potpis njegovog branioca. To se može protumačiti da je za – tada još – osumnjičenog od potpisnika utvrđeno da je „izvršio krivično delo”, koje mu se stavlja na teret, iako sudski postupak još nije ni počeo.

Prema izjavi svedoka srpske nacionalnosti B. M. na saslušanju 4. decembra 2012. godine, pred istražnim sudijom, kad mu je istražni sudija ukazao da je „događaje drugačije opisao u zapisniku, koji je sačinjen u policiji”, isti svedok je izjavio: „Mi, ono kada smo bili u policiji, nismo ni završili rečenicu, a oni su onda dovršavali rečenicu. Nisam ja hteo da prigovaram tom zapisniku, potpisao sam ga jer su me držali od dva sata noći do sedam ili pola osam ujutru”. Svedok je tokom saslušanja naveo da su mu u policiji rekli da će biti podneta krivična prijava i protiv njega za učestvovanje u tuči.

Ova izjava svedoka, protiv koga, uzgred budi rečeno, nije pokrenut krivični postupak, iako je i sam učesnik u događajima, dovodi u sumnju celokupan postupak policije i predstavlja osnovu za pokretanje postupka protiv lica koja su u tom postupku učestvovala, zbog zloupotrebe službenog položaja i diskriminacije na nacionalnoj osnovi.

Osim toga, ovaj svedok je prilikom prepoznavanja učesnika u predmetnim događajima, izjavio da su ga prilikom prepoznavanja u stanici policije, policajci pitali da li prepoznaje nekoga ko je

u kritičnom događaju bio u dotičnom lokalnu, te je on osumnjičene prepoznao da su bili prisutni te noći, ali da mu niko nije rekao da on treba da prepozna lica koja su navodno učestvovala u tuči i izvršenju krivičnog dela. Nakon prepoznavanja, policija je u zapisnik unela da je svedok B.M. prepoznao izvršioce krivičnog dela izazivanja nacionalne, rasne i verske i mržnje i netrpeljivosti. To, takođe, dovodi u sumnju zakonitost rada policijskih organa i tužilaštva.

Tokom istražnog postupka uočene su i druge nepravilnosti u radu pravosudnih organa koje se ogledaju u samom vođenju postupka i saslušanja svedoka, načinu unošenja izjava svedoka u zapisnik, kao i izvođenju pojedinih dokaza koji su išli u prilog pribavljanju alibija za pojedine osumnjičene koji su tvrdili da nisu bili prisutni sporne večeri u lokalnu.

Svih sedam pripadnika mađarske nacionalnosti nalaze se u pritvoru od 26. oktobra 2012. godine, a da je jedini pripadnik srpske nacionalnosti, protiv koga je pokrenut postupak, pušten iz pritvora sredinom januara 2013. godine.

Posebno su prekršeni propisi o određivanju pritvora. Naime, prema čl. 141. ZKP, pritvor se može odrediti ako se „ista mera ne može ostvariti drugom merom”, a trajanje pritvora se mora svesti na najkraće neophodno vreme i da svi organi postupaju „sa naročitom hitnošću, ako se okrivljeni nalaze u pritvoru”. Osim toga, i mimo toga, pritvor je isključivo fakultativnog karaktera, što znači da više ne postoji, kao što je nekad bilo, obavezan pritvor, a postupajući organi se ponašaju kao da im to nije poznato. Zakon dalje nalaže: „u toku celog postupka pritvor će se ukinuti čim prestanu razlozi na osnovu kojih je bio određen” (čl. 14. stav 3), a što, u ovom slučaju, nije učinjeno.

U konkretnom slučaju ove odredbe ZKP su prekršene, jer je istraga završena još 21. decembra 2012. godine, a optužnica podneta 9. januara

2013. godine. Izvedeni su svi dokazi, koje je VTJ predložio, te ne postoji nikakva opasnost iz čl. 142 ZKP, niti razlog (čl. 14. stav 3. ZKP) za daljim produžavanjem pritvora za dvojicu okrivljenih Koperec Čongora i Šmit Tomasa. Dalje, ne postoji ni razlog iz čl. 142. st. 5, jer nije obrazloženo u čemu se ogledaju „posebno teške okolnosti krivičnog dela” (zbog čega okrivljenima preti zatvorska kazna duža od pet godina), jer je u međuvremenu izvršeno više sličnih krivičnih dela u Temerinu i Bečeju, a nijedan od učesnika nije u pritvoru. Inače, u ovom slučaju, i dvojica postupajućih istražnih sudija je izrazilo svoje neslaganje sa VJT zbog primene tačke 5. stava 1. čl. 142. ZKP o produženju pritvora.

U slučaju Šmit Tomasa (otežavajuća) okolnost iz 5. stava 1. čl. 142. ZKP pogotovo ne postoji, jer imenovani uopšte nije iz Temerina, već iz Ade, što je organima koji su odlučivali o pritvoru, izgleda „promaklo”. Šmit Tomas će, verovatno, zbog dugotrajnog izostanka sa nastave (zbog produžavanja pritvora) morati ponoviti celu školsku godinu.

Posebno je iritirajuće delovalo na mađarsku nacionalnu zajednicu određivanje sudije Zdenke Stakić u ovom krivičnom predmetu. To potvrđuje i veliki broj potpisnika peticije, koja je dostavljena Višem sudu u Novom Sadu, u kojem se traži njena zamena ili izuzeće.

Poznato je da presuda, koju je sudija Stakić donela 2005. godine, protiv petorice optuženih iz Temerina, koji su osuđeni na ukupno 61 godinu zatvora, izazvala veoma negativne reakcije, kako u Vojvodini, tako i u inostranstvu. Njeno određivanje da sudi u ovom predmetu ukazuje i na neosetljivost Višeg suda u Novom Sadu na reakcije društva, kad je reč o spornim odlukama suda.

Na osnovu ovih i drugih evidentiranih primera, rašireno je mišljenje u mađarskoj nacionalnoj zajednici da se prema pripadnicima mađarske nacionalne manjine vrši diskriminacija državnih organa na osnovu nacionalne pripadnosti, što je u suprotnosti sa odredbama Ustava RS o osnovnim ljudskim i manjinskim pravima i slobodama, zakonskim propisima i međunarodnim obavezama Republike Srbije. Takođe je uočeno da postupajući pravosudni organi nemaju ujednačenu praksu u rešavanju ovakvih i sličnih incidenata do kojih dolazi u Vojvodini, da tužilaštvo vrši kvalifikaciju dela različito u odnosu na pripadnike srpske i mađarske nacionalnosti, te da se za ista krivična dela izriču različite krivične sankcije. Posebno je loša praksa Višeg suda, koji umesto da kontroliše rad nižih sudova, često zauzima iste stavove kao i niži sudovi, te se time dovodi u pitanje postupanje i kontrola rada, kako nižih sudova tako i donošenja samih presuda.

**ZAKLJUČAK**

Radi smirivanja tenzija i početka vraćanja poverenja pripadnika mađarske nacionalne manjine u pravosudne organe Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji da je neophodno da se:

1. sudija Zdenka Stakić kao postupajući sudija zameni, uz delegiranje sudije drugog suda, koji postupak može voditi na mađarskom jeziku;
2. ubrza razmatranje i usvajanje molbe za ukidanje pritvora od 28. februara 2013. godine da se Koprec Čongor i Šmit Tomas odmah puste na slobodu, shodno članu 31. stav 3. Ustava RS (o ostalim pritvorenicima treba odlučiti u skladu sa žalbama njihovih branilaca),
3. u budućem radu svih organa gonjenja i pravosudnih organa spreče svi oblici zlopotrebe ovlašćenja i da se obezbedi ustavno načelo jednakosti građana pred državnim organima, bez obzira na njihovu nacionalnu, versku, rasnu i svaku drugu pripadnost (zabrana diskriminacije, čl. 21. Ustava RS), pravo na pravično suđenje (čl. 32. Ustava RS), kao i pravna sigurnost građana (čl. 34. Ustava RS);
4. mađarska zajednica – na osnovu stečenih prava – očekuje da se vrate osnovni sudovi opština Ada, Bačka Topola, Bečej, Čoka, Kanjiža, Senta i Temerin, kao i da se objave podaci o nacionalnoj strukturi zaposlenih u sudovima i tužilaštvima, te da se obezbedi srazmerno zapošljavanje pripadnik nacionalnih manjina u ovim organima.